

УДК 061.24 : 63 (477) : 323.272 (091)

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ НАУКОВИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ У ЧАСИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Тетяна Грищенко

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН
Україна, 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10
e-mail: tatdnsgb@ukr.net

Указом Президента України 2017 рік проголошено Роком Української революції 1917-1921 рр. З-поміж різноманітних звитяг, відомих і забутих творців національної державності, історичних подій щодо утвердження єдності українських земель і консолідації суспільства належне місце має бути відведене Сільськогосподарському науковому комітету України – головному осередку вітчизняної аграрної науки протягом 1918-1927 рр. Адже саме сільське господарство завжди було гарантом продовольчої безпеки держави.

Потужний колектив науковців Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України під проводом академіка НААН В.А. Вергунова вже понад 15 років проводить фундаментальні історичні розвідки з вивчення питань становлення та розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки та дослідної справи. У результаті здійснених багаторічних досліджень було встановлено, що предтечею Національної академії аграрних наук України був Сільськогосподарський науковий комітет України.

Метою історичної розвідки є проведення комплексного історико-наукового аналізу передумов заснування та перших років діяльності Сільськогосподарського наукового комітету України у часи Української революції (1917-1921).

Історіографія проблеми засвідчила про широкий спектр наукових пошуків, що стосуються діяльності, здобутків та персоналізованого складу Комітету у зазначений період [1-11]. Переважно вони є фрагментарного характеру щодо нашого предмету дослідження, чим і зумовлюють його актуальність.

Теоретико-методологічні засади історичної розвідки ґрунтуються на принципах історичного дослідження: історизмі, об'єктивності, системності, наступності, комплексності, багатфакторності, що забезпечують цілісне, всебічне охоплення найістотніших аспектів визначеної проблеми. Особливий наголос ро-

биться на історичних методах наукового пізнання, а саме: проблемно-хронологічному, порівняльно-історичному та ретроспективному.

Початок минулого століття на українських землях ознаменувався неодноразовою зміною політичних режимів, перебігом воєнних дій, економічною нестабільністю, радикальними соціально-економічними перетвореннями та, як наслідок, тривалими соціальними катаклізмами. Звичайно, це позначилося на розвитку всіх складових життя держави. Але особлива увага приділялася сільському господарству, що відповідало за її продовольчу безпеку.

Пошук оптимальної моделі функціонування аграрної науки відбувався надзвичайно не просто. До 1917 р. жодного координаційного галузевого центру на українських землях не існувало. Суттєві зміни розпочалися зі створенням у Києві наприкінці 1917 р. земельного-адміністративного осередку у вигляді відомства земельних справ, що за різних систем влади змінював назви та форми своєї діяльності. Спочатку при уряді Центральної Ради у Міністерстві земельних справ існував відділ досвідної справи, а при ньому функціонували три відділи: метеорологічний, ґрунтознавства та природничий з ботанічною секцією. Крім того, при департаменті хліборобства діяв відділ боротьби зі шкідниками сільського господарства, а при департаменті державного майна – відділ охорони природи.

На жаль, збереглося мало документів про роботу відомчих установ, їхніх департаментів і відділів за цей період. У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України віднайдено документ, в якому зазначається, що відділ досвідної справи департаменту сільського господарства Міністерства земельних справ УНР 7 грудня 1917 р. оголосив про початок практичної праці та звернувся до всіх дослідних установ України з проханням надати певні відомості, надіслати друковані матеріали, звіти, журнали та результати досліджень з окремих питань дослідної справи, що видавалися місцевими установами для під-

готовки агрономічного довідника, а також висловлювати свої побажання щодо поширення та поліпшення галузевого дослідництва [12].

Однак все змінилося, коли заступив гетьманський уряд. Чимало наукових установ було ліквідовано. У фахових колах дедалі частіше гостро поставала потреба консолідувати науковий потенціал аграрного сектору держави для вирішення першочергових питань сільськогосподарства та координації дослідної діяльності. Оскільки власної організаційної моделі досі не було, за зразок взяли російську, що успішно функціонувала від 1837 р. у вигляді Ученого комітету як дорадчого органу при Міністерстві державних маєтностей. Більше півроку товариш (заступник) міністра В.Е. Брунст вивчав це питання, працював над статутом і, зрештою, 1 листопада 1918 р. у складі Міністерства земельних справ був утворений Вчений комітет [13, арк. 202], який з 16 листопада 1918 р. очолив академік В.І. Вернадський [13, арк. 216]. Були затвержені «Положення» та штати, але внаслідок «...ліквідування гетьманщини... голова Вченого Комітету не розпочинав його діяльності...» [14].

За короткий час перебування у Києві влади Директорії роботи щодо розгортання функцій Вченого комітету при Міністерстві земельних справ проводилися жваво: призначено його первісний склад членів, затверджено статут, окреслено форми організаційної структури та план роботи. До складу Комітету увійшли 48 осіб, а на його функціонування було виділено 326 200 крб. [15].

Станом на 1 грудня 1918 р. організаційна структура мала такий вигляд: науково-дослідний відділ, метеорологічний відділ із метеорологічною лабораторією струнного догляду при ньому, природно-історичний відділ з ботанічним і ґрунтовим бюро. Другий підрозділ опікувався діяльністю 6 метеостанцій першого розряду, 170 станцій другого розряду та 800 станцій третього розряду. На їх утримання Департамент землеробства Міністерства землеробства Росії виділив 80 786 крб., а ще 221 000 крб. надійшло від місцевих земств. Існуючий при Департаменті державного майна відділ охорони природи був переведений до Комітету. Стосовно останнього було зазначено, щоб він згідно з ухвалами Першого з'їзду природознавців України, що відбувся 1-6 серпня 1918 р., співпрацював з Українською академією наук [13, арк. 303-304]. Природно-історичний відділ мав на операційні видатки 82 676 крб. та ще 11 тис. крб. асигнували міс-

цеві громадські та наукові установи [16, с. 207]. Унаслідок переведення до Комітету відділу боротьби зі шкідниками та хворобами рослин, що існував при Департаменті хліборобства, при ботанічному бюро було засновано фітопатологічну секцією, а при новоствореному зоологічному бюро організували ентомологічну.

У відомчому наказі № 29 від 30 грудня 1918 р. народний міністр земельних справ О. Шаповал, «...дбаючи про якнайкращий розвиток науки на Україні, зв'язаний з сільським господарством, бо тільки розвиваючись на науковому ґрунті, наше сільське господарство зможе найліпше використати природні багатства України...», наказав: «Негайно розпочати найактивнішу діяльність Вченого комітету при Міністерстві Земельних справ та його Відділів та Бюро» [13, арк. 303-304]. Принагідно зауважимо про важливі зміни, а саме: замість призначення голів доручили їх обрання самому Комітету. Вже 27 січня 1919 р. був затверджений новий «Статут Вченого комітету Народного міністерства земельних справ» [17, арк. 96-97].

Організаційна структура та завдання Комітету формувалися залежно від проблем розвитку сільськогосподарського виробництва та потреб галузевого дослідництва. У 1919 р. Вчений комітет Міністерства земельних справ складався вже з 11 відділів: 1) ґрунтознавства та геології; 2) ботанічний; 3) зоологічний; 4) охорони природи; 5) метеорологічний; 6) технічний; 7) економічний; 8) загальна канцелярія (секретаріат); 9) дослідної агрономічної організації; 10) дослідної лісової організації та 11) популяризації [18]. Зауважимо, що на початковому етапі становлення він базувався на організаційній моделі петроградського Ученого комітету (який у 1922 р. був перетворений на Бюро прикладної ботаніки), але потім пішов власним шляхом і став «...найвищим осередком сільськогосподарської наукової діяльності на Україні..., що дбає за її об'єднання, планомірну організацію та розвиток, а також і за поширення на Україні сільськогосподарського знання та зв'язаних з ним наук» [19, с. 10].

Від 5 лютого 1919 р. у Києві запанувала радянська влада. Вчений комітет почав підпорядковуватися Народному комісаріату земельних справ, який 2 травня 1919 р. затвердив його новий статут, штати й особистий склад членів, спеціалістів і технічного персоналу. Всього налічувалося 75 осіб. Відтоді установа отримала назву – Сільськогосподарський вчений комітет України (далі – СГВКУ), який функціонував у складі 11 секцій, що цілком дуб-

лювали попередню структуру: 1) загальна (секретаріат з бібліотекою); 2) лісова; 3) дослідної справи; 4) ботанічна; 5) зоологічна; 6) ґрунтово-геологічна; 7) охорони природи; 8) метеорологічна; 9) популяризаційна; 10) економічна та 11) технічна [20, арк. 22-25]. На перше півріччя 1919 р. бюджет установи становив 1 808 274 крб. [21]. Під час евакуації з Києва до Вінниці Наркомзем залишив СГВКУ ще 580 747 крб. для подальшого забезпечення діяльності.

Наприкінці серпня 1919 р. до Києва увійшла Добровольча армія. У цей час у штаті СГВКУ працювало 107 осіб. Унаслідок анулювання радянської валюти Комітет не зміг повноцінно продовжувати свою роботу, а з оголошенням наказу генерала-лейтенанта М.Є. Бредова про ліквідацію всіх установ Наркомзему фактично мусив припинити існування. Проте, слід зазначити, що діяльність Президії Комітету у складі голови, його заступника, вченого секретаря та членів продовжувалася і намагалася легалізувати своє положення, завершити розпочаті наукові праці структурних підрозділів, опублікувати здобуті результати тощо. Вжиті у цьому напрямі заходи ні до чого позитивного не встигли призвести, але дали можливість зберегти майно установи. Хоча, все ж таки не вдалося уникнути збитків після розміщення військових частин у приміщенні Комітету у Києві по вул. В. Володимирській, 19. Відтак, було втрачено 233 назви дуже цінних і рідкісних книг із бібліотеки та чимало метеорологічного приладдя.

У цей час проводилися перемовини з Центральним українським сільськогосподарським кооперативним союзом «Централ» щодо утримання Комітету на його кошти, що дали схвальні результати, й установа отримала змогу повноцінно функціонувати надалі. Крім того, розглядалася навіть можливість об'єднання СГВКУ з Українською академією наук. Про це свідчить підготовлений ними проект нового статуту Комітету під егідою УАН від 15 березня 1920 р. [20, арк. 15-17]. Принагідно зауважимо, що подальша доля їхніх взаємовідносин потребує проведення додаткового дослідження, оскільки ще досі існує чимало білих плям в історії обох інституцій за цей період.

Упродовж 1919 р. СГВКУ здійснював переважно організаційну діяльність і лише частково – наукову, про що свідчать 62 різних засідання. Головна увага зосереджувалася на питаннях організації самого Комітету, його секцій, підсекцій, бюро й окремих спеціальних

установ. Серед першочергових питань слід виділити такі: 1) зв'язок Комітету з вітчизняними дослідними сільськогосподарськими організаціями, зокрема з Всеукраїнським бюро з дослідної сільськогосподарської справи; 2) відносини Комітету з губернiальними й іншими місцевими галузевими науковими та дослідними установами; 3) об'єднання наукової сільськогосподарської праці на території України, опрацювання спеціального положення про порядок скликання й організацію з'їздів, нарад, спеціальних комітетів і комісій тощо; 4) налагодження систематичної підготовки наукових кадрів, вироблення окремих положень про Інститути стипендіатів, практикантів та кореспондентів секцій Комітету, а також розроблення статуту та плану створення Інституту популяризації новітніх успіхів сільськогосподарського знання; 5) координування діяльності СГВКУ з Наркомземом, 6) об'єднання праці з Українською академією наук та ін.

Із поверненням радянської влади до Києва СГВКУ 16 грудня 1919 р. знову отримав можливість відновити свою повноцінну діяльність, при чому на збережені гроші, які залишив йому Наркомзем, та кошти у сумі 4 400 000 крб., позичені у голови Голоцукру К.С. Тараненка [17, арк. 110-111]. Комітет переїхав до нового приміщення по вул. В. Володимирській, 24. Його організаційна структура значно розширилася. До нього приєдналися всі наукові установи колишнього Товариства заохочення землеробства та Київська крайова сільськогосподарська дослідна станція, які разом перетворилися у низку окремих загальнодержавних спеціальних наукових галузевих інституцій.

Незважаючи на складне політичне та соціально-економічне становище у державі, 8 червня 1920 р. вийшов наказ Міністерства земельних справ № 17, в якому зазначалося про негайне відновлення діяльності Вченого комітету при Міністерстві земельних справ. У перші дні до своїх обов'язків повернулися 70 працівників. Постановою Колегії Народного комісаріату земельних справ УСРР від 25 листопада 1920 р. затверджено новий статут установи, в якому змінено її назву [20, арк. 46-47]. Відтепер функціонував Сільськогосподарський науковий комітет України. Вперше в установчому документі зазначається про міжнародну складову діяльності. Відтак, активно розпочинається налагодження співпраці з іноземними державами: Англією, Бельгією, Італією, Німеччиною, США, Францією, Чехословаччиною, Швецією й ін. У 1920 р. в основі

структурного поділу став «...об'єкт наукового дослідження, а не техніка наукової праці, як це було досі» з метою органічного поєднання наукової діяльності у частині узгодження програм, методики, методів тощо [14, арк. 37-43]. Відтак, Комітет поділявся на секції, підсекції та бюро зі спеціальними науковими установами: Центральною сільськогосподарською бібліотекою (нині – Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН, яка цього року на державному рівні відзначатиме віковий ювілей), Центральний сільськогосподарський музей України, Центральна майстерня для вироблення наочного приладдя, центральна фотолaborаторія й ін.

Упродовж 1920-1921 рр. Комітет широко розгорнув свою діяльність, зокрема «...експериментальну спеціалізовану сільськогосподарську наукову працю у низці новоутворених центральних станцій та інститутів...» [22, с. 7], серед яких: Центральна садовгородня дослідна станція, Центральна мотокультурна станція, Центральна сільськогосподарська метеорологічна станція, Центральна ентомологічна станція, Центральна фітопатологічна станція, Центральна дослідна рибна станція, Центральна станція боротьби з бур'янами, Центральна дослідна лісова станція, Інститут сільськогосподарської хімії, Інститут насіннезнавства, Інститут селекції й ін.

Досягати таких здобутків СГНКУ допомагали його місцеві філії, що розміщувалися, відповідно до «Статуту», у великих регіональних центрах, «...де скупчені наукові сільськогосподарські сили, і що є осередками природних сільськогосподарських районів України...» [23], та мали аналогічні з Комітетом побудову, завдання і функції [24]. У 1920 р. їх нараховувалося три: 1) Подільська; 2) Волинська й 3) Уманська. Наступного року Подільська розділилася на два окремих представництва – Вінницьке та Кам'янець-Подільське. Того року свою діяльність розпочала ще й Київська філія. Пізніше були відкриті філіали у Полтаві, Житомирі й Одесі [25]. У Харкові існувало власне Бюро Комітету при Наркомземі УСРР, що частково виконувало і функції місцевої філії.

Слід зазначити, що у досліджуваній період з'їзди вважалися вищими колегіальними установами за проблемою, а їхні рішення були обов'язковим для виконання на загальнодержавному рівні. Відповідно до «Положення про спеціальні з'їзди, наради, комітети, комісії та підкомісії при С.-Г.Вченому Комітеті України» [18, арк. 26-38] періодично щороку секції, підсекції та бюро скликали спеціалізовані фа-

хові зібрання. Серед ключових заходів виділимо: Першу Всеукраїнську нараду у справі насіннезнавства та насінневого контролю в Україні (3-10 липня 1921 р.), Міжвідомчу нараду у справі боротьби з посухою (3 вересня 1921 р.) та ін.

Вважаємо за потрібне наголосити на керівному складі Комітету. У різні часи його очолювали провідні галузеві фахівці, блискучі організатори науки, видатні вчені: академіки В.І.Вернадський (1918) та П.А.Тутковський (1919), професори С.Л.Франкфурт (1919-1921) та С.Ф.Веселовський (1922-1923), В.І.Ковалевський (1923-1924), в.о. – І.М.Щоголів (1923) та П.Ф.Тушкан (1924), М.М.Вольф (1924-1926), професор О.Н.Соколовський (1926-1927).

Результати проведеного дослідження дають змогу виділити найвагоміші наукові здобутки Комітету за часи Української революції за галузями:

➤ *грунтознавство*: картографування ґрунтів України; виготовлення першої синтетичної карти ґрунтів України; підготовка до створення 10-верстової карти ґрунтів України;

➤ *ентомологія*: дослідження питань боротьби зі шкідниками; вивчення біології хрущів та засобів боротьби з ними – головними шкідниками лісів і частково садів; створення окремого Комітету боротьби зі шкідниками сільського господарства;

➤ *рослинництво*: створення української ботанічної класифікації; підготовка бібліографічного покажчика про лікарську флору та лікарські рослини України; упорядкування бібліографії з мікофлори та фітопатології України; систематизація бібліографічних матеріалів із бур'янової флори України та питань боротьби з ними; вивчення мікрофлори боліт та їхньої класифікації; дослідження рас тютюну; укладання бібліографії флори України;

➤ *охорона природи*: розроблення низки законопроектів: про охорону птахів, охорону природи, організацію заповідників для дичини, заборону весняного полювання, глушіння риби бомбами й ін.; внесення «Асканії-Нової» до переліку державних заповідників; читання лекцій з метою популяризації напряму, проведення практичних занять на різноманітних курсах у Києві;

➤ *економіка сільського господарства*: визначення районів України на підставі фізико-географічних і суспільно-економічних відомостей; студіювання сільського господарства за галузями; вивчення стану сільськогосподарської промисловості, що нерозривно пов'язана

з сільським господарством і його поступом чи регресом; дослідження питань обміну сільськогосподарськими продуктами, внутрішнього та зовнішнього ринків у зв'язку з торговельними договорами та всесвітніми ринковими кон'юнктурами, а також справа транспорту і тарифікації (транспортна, митна); вивчення типів організації масового сільського господарства, залежність їх варіацій від місцевих умов і встановлення найдоцільніших з них; розгляд фінансових підвалин сільськогосподарської політики; підготовка довідника з сільськогосподарської економіки України; видання підручників з економічної географії, статистики та сільськогосподарської економії;

➤ *метеорологія*: створення єдиної метеорологічної служби України; розробка інструкцій спостережень із сільськогосподарської метеорології; налагодження телеграфного зв'язку з 15 вітчизняними метеорологічними станціями та провідними центрами Росії, Німеччини й Угорщини; розроблення макрокліматичних карт України; систематизація бібліографії про метеорологію України; розробка метеорологічної термінології; створення схеми вивчення грозової діяльності в Україні; видання каталогу метеорологічних пунктів спостережень в Україні й ін.;

➤ *зоотехнія*: систематизація матеріалів про розвиток скотарства в Україні; координація досліджень над молочною худобою, вівцями; питання годівлі свиней;

➤ *популяризація сільськогосподарських знань*: розроблення питань шкільної та позашкільної галузевої освіти; систематичне видання відповідної шкільної і популярної літератури; організація майстерень для виготовлення наочного приладдя до навчання, заснування при СГНКУ Інституту для популяризації успіхів сільськогосподарської науки;

➤ *видавнича справа*: заснування низки фахових періодичних видань: «Агроном», «Бюлетень боротьби з шкідниками», «Бюлетень Сільськогосподарського наукового комітету України», «Вісник садівництва, виноградарства та городництва», «Вісник сільськогосподарської науки», «Матеріали дослідження», «Труди Сільськогосподарського вченого комітету України» й ін.

Таким чином, Сільськогосподарський науковий комітет України, заснований у часи Української революції, став провідним координаційним центром аграрної науки та дослідної справи, який за складних соціально-економічних і політичних умов становлення зумів консолідувати наукові сили, відродити

галузеве дослідництво та вивести його на новий рівень розвитку. Зауважимо, що за багатьма ознаками він відповідав суті академічної науково-координуючої установи сучасного типу, а за спектром наукових досліджень навіть випереджав потужні наукові установи, що функціонували після нього, оскільки охоплював практично всі галузі аграрної науки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Яната О. Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського Вченого Комітету України за 1919 р. / О. Яната // Труди Сільсько-Господарського Вченого Комітету України. – 1920. – Т. 1. – С. 3-16.
2. Яната О.А. Сільсько-Господарський Науковий Комітет України / О.А. Яната // Вісник Природознавства. – 1921. – Вип. 1. – С. 58-59.
3. Вергунов В.А. Розвиток сільськогосподарської науки та освіти в добу Центральної Ради / В.А. Вергунов // Історія української науки на межі тисячоліть: зб. наук. пр. – К., 2002. – Вип. 10. – С. 16-23.
4. Сердюк О.М. Науково-організаційна діяльність ботанічної секції Сільсько-Господарського Вченого Комітету України в 1918-1919 рр. / О.М. Сердюк // Історичні записки: Зб. наук. пр. – Луганськ, 2007. – Вип. 16. – С. 191-194.
5. Коваленко С.Д. Передумови становлення Сільськогосподарського вченого комітету України (1918) / С.Д. Коваленко // Актуальні питання історії науки і техніки : Матеріали 6-ої Всеукраїнської наук. конф., Полтава, 11-12 жовт. 2007 р. – Полтава, 2008. – С. 308-310.
6. Руда О.З. Внесок О.Г. Алеші у справу становлення Сільськогосподарського наукового комітету України (1919-1921 рр.) [Електронний ресурс] / О.З. Руда // Історія науки і біографістика. – 2010. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/INB/2010-5/10_ruda.pdf
7. Присяжнюк М.В. Діяльність Сільськогосподарського наукового комітету України з координації галузевих досліджень у 20-х рр. ХХ століття [Електронний ресурс] / М.В. Присяжнюк // Історія науки і біографістика. – 2010. – Вип. 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/INB/2010-2/10_prisaz.pdf
8. Вергунов В.А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект / В.А. Вергунов; ННСГБ НААН. – К.: Аграр. наука, 2012. – С. 114-126. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»; кн. 68).
9. Грищенко Т.Р. Сільськогосподарський вчений комітет України (1918-1927 рр.): з історії виникнення / Т.Р. Грищенко // *Dynamika naukowych badan* – 2013: materialy IX Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemysl, 7-15 lipca 2013 roku). – Przemysl: Nauka i studia, 2013. – Vol. 6. Historia. Filozofia. Muzyka i zycie. – Str. 34-36.
10. Грищенко Т.Р. Історія становлення Сільськогосподарського вченого комітету України як координаційного центру наукових досліджень аграрної науки та дослідної справи (1918-1919) / Т.Р. Грищенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – Вип. 2. – Ч. 3. – С. 177-180.
11. Грищенко Т.Р. Научно-организационные аспекты становления Сельскохозяйственного ученого комитета Украины / Т.Р. Грищенко // Молодой ученый. – 2015. – № 24. – С. 816-818.
12. ЦДАВО України, ф.1060, оп.1, спр.26, арк.290.
13. ЦДАВО України, ф.1061, оп.1, спр.32, арк.202, 216, 303-304.
14. ЦДАВО України, ф.1230, оп.1, спр.5, арк.31, 37-43.
15. ЦДАВО України, ф.1061, оп.1, спр.396, арк.7-9.
16. Вергунов В.А. С.Л. Франкфурт та Україна (до 150-річчя від дня народження) / В.А. Вергунов; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки. – К., 2016. – 260 с. – (Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії», кн. 95).
17. ЦДАВО України, ф.1230, оп.1, спр.9, арк.96-97, 110-111.
18. ЦДАВО України, ф.1230, оп.1, спр.2, арк.12-14, 26-38
19. Статут Сільсько-Господарського Наукового Комітету

України // Бюлетень Сільсько-Господарського наукового комітету України. – 1921. – Ч. 1-3 (липень-вересень). – С. 10-12.

20. ЦДАВО України, ф.1230, оп.2, спр.1, арк.15-17, 22-25, 46-47.

21. Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського вченого комітету України за 1919 р. // Труды Сільсько-Господарського Комітету України. – 1920. – Т.1. – С. 3-16.

22. До сучасного стану та розвитку С.-Г. Наукового Комітету України // Бюлетень Сільсько-Господарського наукового комітету України. – 1921. – Ч. 1-3 (липень-вересень). – С. 7-9.

23. Статут Сільсько-господарського наукового комітету України // Вістник сільськогосподарської науки. – 1924. – Т. 3. – № 1-4. – С. 77-84.

24. Тимчасова Інструкція організації місцевих філій Сільсько-Господарського Наукового Комітету України // Бюлетень Сільсько-Господарського наукового комітету України. – 1921. – Ч. 1-3 (липень-вересень). – С. 12-13.

25. Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського наукового комітету України за 1923-1924 операц. рік // Вістник сільськогосподарської науки. – 1924. – Ч. 7-9. – С. 1-31.

Грищенко Тетяна Сільськогосподарський науковий комітет України у часи Української революції

Розкриті передумови становлення та перші роки діяльності у часи Української революції 1917-1921 рр. провідного координаційного центру аграрної науки та дослідної справи – Сільськогосподарського наукового комітету України, що є предтечею Національної академії аграрних наук України. Зазначено про найвагоміші здобутки установи у різних галузях сільського господарства (грунтознавство, ентомологія, рослинництво, охорона природи, економіка сільського господарства, метеорологія, зоотехнія, популяризація сільськогосподарських знань, видавництво) за цей період. Показано трансформаційні процеси, що відбувалися у Комітеті протягом 1918-1921 рр., які позначалися на формах діяльності й організаційній структурі. Зазважено про роль і місце інституції у загальнодержавному вимірі.

Ключові слова: Вчений комітет, Сільськогосподарський вчений (науковий) комітет України, аграрна наука, дослідна справа, Українська революція

Грищенко Татьяна Сельскохозяйственный научный комитет Украины во времена Украинской революции

Раскрыты предпосылки становления и первые годы деятельности во времена Украинской революции 1917-1921 гг. ведущего координационного центра аграрной науки и опытного дела – Сельскохозяйственного научного комитета Украины, который является предшественником Национальной академии аграрных наук Украины. Определены основные достижения учреждения в различных отраслях сельского хозяйства (почвоведение, энтомология, растениеводство, охрана природы, экономика сельского хозяйства, метеорология, зоотехния, популяризация сельскохозяйственных знаний, издательское дело) за этот период. Показаны трансформационные процессы, происходившие в Комитете в течение 1918-1921 гг., которые сказывались на формах его деятельности и организационной структуре. Указаны роль и место институции в общегосударственном измерении.

Ключевые слова: Ученый комитет, Сельскохозяйственный ученый (научный) комитет Украины, аграрная наука, опытное дело, Украинская революция

Hryshchenko Tetiana The Agricultural Scientific Committee of Ukraine in the times of Ukrainian revolution

The prerequisites of formation and the first years of activity during the Ukrainian Revolution of 1917-1921 of the leading coordinating centre for agrarian science and experimental case – The Agricultural Scientific Committee of Ukraine, which is the forerunner of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, are revealed. The main achievements of the institution in various branches of agriculture (soil science, entomology, plant growing, conservancy, agricultural economics, meteorology, animal science, popularization of agricultural knowledge, publishing) during this period are observed. Transformation processes, which took place in the Committee during 1918-1921, were shown, which affected the forms of its activity and organizational structure. The role and place of the institution in the national dimension is indicated. The Agricultural Scientific Committee of Ukraine of the difficult socio-economic and political conditions of becoming has managed to consolidate the scientific potential, revive branch experimental case and bring it to a new level. It should be noted that in many ways the Committee was responsible the essence of academic research and coordinating institution of the modern type. It was becoming before powerful research institutions that operated after him by the spectrum of research because covering almost all areas of agricultural science.

Keywords: Scientific Committee, Agricultural Scientific Committee of Ukraine, agrarian science, experimental case, Ukrainian revolution

Рецензенти:

Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 08.04.2017 р.